

บทที่ ๒

ความหมายของปริศนาธรรมในพุทธศาสนาเถรวาท

ก่อนพุทธกาล สมัยพระเจ้าพรหมทัตเสวยราชสมบัติอยู่ในกรุงสาวัตถี ทรงพระสุบินนิมิต ๑๖ เรื่อง เป็นฝันประหลาดน่ากลัว จนพระองค์ตกพระทัยตื่นจากบรรทม ในรุ่งเช้าได้ปรึกษาพวกพราหมณ์ปุโรหิต และพระองค์ได้รับการทราบทูลให้บูชายัญ แต่ศิษย์ผู้ฉลาดของพราหมณ์คนหนึ่ง ได้ถามอาจารย์ว่า ในคัมภีร์ทั้ง ๓ พระเวท ไม่ได้กล่าวไว้เลยมิใช่หรือ อาจารย์บอกว่า เป็นอุบายที่เราจะได้ ข้าวของเงินทองมากมายจากพระราชา ลูกศิษย์ไม่เห็นด้วยจึงเดินจากไปจนถึงอุทยานนอกเมือง จึงได้พบกับพระโพธิสัตว์ผู้เป็นฤาษีผู้สำเร็จกิจญาสมาบัติ และเข้าไปกราบ ฤาษีถามว่า พระราชายังเสวยราชสมบัติโดยธรรมอยู่หรือ ศิษย์ของพราหมณ์บอกว่าพระราชายังทรงธรรมอยู่แต่พวกพราหมณ์ปุโรหิตกำลังชักนำพระองค์ในทางที่ผิด เพราะเหตุเกิดจากฝันร้าย ๑๖ เรื่อง ซึ่งพวกพราหมณ์ทราบทูลให้ฆ่าสัตว์ทั้งหลายบูชายัญเป็นการแก้เคล็ด^๑ ซึ่งในเหตุการณ์ดังกล่าวนี้ ก็มีความคล้ายคลึงกันกับพระสุบินนิมิต ๑๖ ข้อ ของพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้น

ในสมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร ทรงตรัสเรื่องพระสุบินนิมิต ของพระเจ้าปเสนทิโกศล ผู้ปกครองกรุงสาวัตถี แห่งแคว้นโกศล ในครั้งนั้นพระองค์ได้ทรงบรรทมหลับเกิดพระสุบินนิมิตประหลาด ๑๖ ข้อ และพระองค์กราบทูลต่อพระพุทธเจ้าว่า ได้ฝันเห็นโคอุสุภราช ๑ ต้นไม้ ๑ แม่น้ำ ๑ โคสามัญ ๑ ม้า ๑ ถาดทองคำ ๑ สุนัขจิ้งจอก ๑ หมอน้ำ ๑ สระโบกขรณี ๑ ข้าวสารที่หุงไม่สุก ๑ แก่นจันทร์ ๑ น้ำเต้าจมน้ำ ๑ หินลอยน้ำ ๑ นางเขียดกลืนกินงูเห่า ๑ หงส์ทองแวดล้อมกา ๑ เสือกัวแพะ ๑^๒ ซึ่งพระพุทธองค์ทรงตรัสว่า เหตุการณ์ร้ายต่างๆ ในพระสุบินนิมิตนี้ จะไม่ได้เกิดขึ้นกับพระเจ้าปเสนทิโกศล แต่จะเกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา ในอนาคตกาลข้างหน้า ซึ่งปริศนาธรรมในพุทธทำนาย เป็นสิ่งที่เกิดจากพระสุบินนิมิต ๑๖ ข้อ เพื่อบอกเหตุร้ายและเตือนภัยที่จะเกิดขึ้นในโลกมนุษย์ ให้เราคิดพิจารณาหาเหตุผลว่า ในข้อใด

^๑ กลุ่มผู้ฝักใฝ่, ความฝันของพระราชาสดาพยากรณ์, (กรุงเทพมหานคร: ธีระการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๒๕-๓๐.

^๒ พ.ช. (ไทย) ๒๗/๗๗/๒๒., พ.ช.อ. (ไทย) ๕๖/๗๗/๒๑๖.

ที่เกิดขึ้นจริงแล้ว และในข้อใดที่ยังไม่เกิดขึ้นจริง ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าในปัจจุบันนี้ เหตุการณ์ตามพุทธทำนายนั้น ได้เกิดขึ้นจริงแล้วทุกข้อแล้ว และเหตุการณ์กำลังทวีความรุนแรงขึ้นไปเรื่อย ๆ ซึ่งผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์เรื่องพุทธทำนายนี้โดยละเอียดต่อไป

๒.๑ ความเป็นมาของพระสุบินนิมิต

พระสุบินนิมิต ในวาระที่ ๑ ครั้งที่พระสมณโคดมทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ยังไม่ได้ตรัสรู้เป็น พระพุทธเจ้า พระองค์ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ใต้ต้นศรีมหาโพธิ์ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แห่งกรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ พระองค์ทรงบรรทมและพระสุบินเป็นบุพนิมิตมหามงคล ๕ ประการ

๑. ทรงพระสุบินนิมิตว่า แผ่นดินเป็นพื้นนอนใหญ่ เขานิรมิตเป็นเขนย (หมอน) พระหัตถ์ข้างซ้ายหย่อนลงในมหาสมุทรด้านทิศตะวันออก พระหัตถ์ข้างขวาหย่อนลงในมหาสมุทรด้านทิศตะวันตก

๒. ทรงสุบินนิมิตว่า หย้าแพรกไฉ่ยกขึ้นจากพระนาภี (สะดือ) ของพระองค์ตั้งตรงขึ้นไปจรดท้องฟ้า

๓. ทรงสุบินนิมิตว่า หมูหนอนสีขามีหัวดำ ได้ไต่ขึ้นมาจากพระบาทปกปิดตั้งแต่ปลายเล็บจนถึงบริเวณพระชานุ

๔. ทรงสุบินนิมิตว่า มีนก ๔ จำพวก มีสีต่าง ๆ บินมาจากทิศทั้ง ๔ ตกลงแทบพระบาทของพระตถาคตแล้วกับกลายเป็นสีขาวทุกตัว

๕. ทรงสุบินนิมิตว่า พระองค์ได้เสด็จขึ้นไปบนภูเขาสูงใหญ่ แต่ไม่แปดเปื้อนด้วยโคลง ซึ่งมหาสุบิน ๕ ประการนี้ เกิดกับพระโพธิสัตว์ก่อนที่จะตรัสรู้^๓

พระสุบินนิมิต ในวาระที่ ๒ หลังจากตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ในครั้งที่พระองค์ทรงประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร กรุงสาวัตถี แห่งแคว้นโกศล มีพระเจ้าปเสนทิโกศล ผู้ปกครองกรุงสาวัตถี ได้ทรงบรรทมเกิดพระสุบินนิมิตประหลาด ๑๖ ข้อ พระองค์ได้ไปปรึกษาพราหมณ์ปุโรหิต พราหมณ์แนะนำให้กระทำพิธีกรรมบูชาญญโดยการฆ่าแพะ แกะ และสัตว์อื่น ๆ อย่างละหนึ่งร้อยตัว แต่พระนางมัลลิกาเทวีผู้เป็นมเหสีทูลว่า ในฐานะเป็นพุทธบริษัทควรกราบทูลถามเรื่องพระสุบินนิมิตนี้กับพระพุทธเจ้าก่อน พระเจ้าปเสนทิโกศลและพระมเหสีจึงเข้าเฝ้ากราบทูลเรื่องพระสุบินนิมิต ๑๖ ข้อ ให้ทรงทราบ ดังนี้ ในข้อที่ ๑ พญาโคอุสสะ โคทำท่าจะชนกัน

^๓ อรรถ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๖/๓๓๕-๓๓๖.

ข้อที่ ๒ หมูไม้ ต้นไม้เล็กมีผล ข้อที่ ๓ แม่โค โคแม่ขอกินนมลูก ข้อที่ ๔ โคผู้ โคอ่อนเทียมแอกไถ ข้อที่ ๕ ม้า ม้าตัวเดียวมีสองปาก ข้อที่ ๖ ถาดทองคำ สุนัขเหี่ยวใส่ถาดทอง ข้อที่ ๗ สุนัขจิ้งจอก ฟันเขือกหนังให้หมาแทะ ข้อที่ ๘ หม้อน้ำ คุ่มใหญ่ น้ำล้นคุ่มเล็ก น้ำแห้งขอด ข้อที่ ๙ สระโบกขรณี รอบขอบสระน้ำใสตรงกลางน้ำขุ่น ข้อที่ ๑๐ ข้าวไม่สุก หุงข้าวดิบ ๆ สุก ๆ และแฉะ ๆ ปะปนกัน ข้อที่ ๑๑ แก่นจันทน์ เอาแก่นจันทน์แลกนมบูด ข้อที่ ๑๒ น้ำเต้าจมน้ำ กระจกน้ำเต้าจมน้ำ ข้อที่ ๑๓ หินลอยน้ำ แผ่นหินใหญ่ลอยน้ำ ข้อที่ ๑๔ กบกลืนกินงูเงา นางกบไล่กินงูเงาใหญ่ ข้อที่ ๑๕ หงส์ทองทั้งหลายแวดล้อมกา พญาหงส์เป็นบริวารกา และข้อที่ ๑๖ เสือเหลืองกลัวแพะ แพะไล่กินเสือเหลือง^๔ พระพุทธองค์ทรงทำนายว่า พระสุบินนิมิตนี้มีโชບอกเหตุร้ายแก่พระองค์ ราชบัลลังก์ และประชาราษฎร์ แต่บอกเหตุร้ายที่จะเกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนาในอนาคตข้างหน้า

นอกจากพุทธทำนาย ๑๖ ข้อนี้แล้ว พระพุทธเจ้าทรงตรัสทำนายต่ออีกว่า หลังจากล่วงเลยไปยุคถึงพุทธกาล คือ หลัง ๒๕๐๐ ปีแล้ว สังคมโลกจะเกิดการเปลี่ยนแปลง คุณธรรมของมนุษย์เสื่อมถอยลงไปเรื่อย ๆ จนสิ้นศาสนา มนุษย์จะมีแต่ตัณหา ราคะ โทสะ และโมหะ ซึ่งคนในสังคมจะยอมรับในสิ่งที่เป็นกิเลสเหล่านี้ โดยไม่เกรงกลัวต่อบาปอกุศลใด ๆ บรรดาเหล่านักปราชญ์ ราชบัณฑิตและพระอริยะสงฆ์จะพากันหลีกหนีไปจากสังคมที่เต็มไปด้วยกิเลสตัณหา ราคะ ต่าง ๆ เพื่อสละออกซึ่งกิเลสตัณหาเหล่านั้น พระรัตนตรัยที่เคยรุ่งเรืองมา ๒๕๐๐ กว่าปี กำลังจะเริ่มเสื่อมลง เพราะพุทธบริษัท ๔ นั้นไม่ประพฤติดูอยู่ในพระสังฆธรรม ผู้คนทั้งหลายจะถือดีใจเอาแต่ใจตนเอง จะไม่คำนึงถึงความถูกต้องดีงาม และจะทำตามกิเลสของตนไม่คำนึงถึงผู้อื่น

๒.๒ ความเป็นมาของปริศนาธรรม

ในหลักธรรมและการสอนธรรมของพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทนั้น พระพุทธเจ้าทรงมีพุทธวิธีในการสอนและแสดงธรรม ซึ่งธรรมอันลึกซึ้งนี้ ยากที่จะเข้าใจสำหรับผู้มีปัญญาน้อย และมีกิเลสหนา เพื่อให้เกิดแรงจูงใจในการฟังธรรมจึงต้องมีกุศโลบายในการแสดงธรรม พระองค์ทรงแสดงธรรมตามความเหมาะสมของบุคคลแต่ละชนชั้น วรรณะ การสอนแบบปริศนาธรรมเป็นการสอนแบบมีเงื่อนไขและเป็นปัญหาให้คิดตรองใช้ปัญญาในการไขและทายปัญหาต่าง ๆ ในปริศนาธรรมที่ผูกปัญหาขึ้นเป็นข้อ ๆ ปริศนาธรรมเป็นเวทกละหนึ่ง ในนวัคสัตตสุตตัน (คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า) เป็นพระสูตรที่มีลักษณะของการเปล่งคำอุทานให้สาวกติดตาม

^๔ พ.ช. (ไทย) ๒๗/๗๗/๓๒.

เป็นแบบของการถามและตอบปัญหา โดยตั้งคำถามเป็นปัญหาธรรมชั้นสูงระดับโลกุตระให้คิดตาม เพื่อหาคำตอบให้บรรลุซึ่ง มรรค ผล นิพพาน ในบางครั้งพระองค์ทรงใช้แบบการยกตัวอย่างเปรียบเทียบ แบบอุปมาอุปมัย หรือแสดงอิทธิฤทธิ์เป็นภาพประกอบ เพื่อให้เกิดความรู้และเข้าใจหลักธรรมได้ง่ายขึ้น จนผู้ฟังธรรมเกิดความพอใจ ซาบซึ้งใจ และปฏิบัติจนได้ธรรมจักขุ สามารถบรรลุอรหัตตผลได้ การสอนแบบใช้ปริศนาธรรมจึงเป็นวิธีการสอนอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งปรากฏในพระสูตรต่าง ๆ เช่น ในวัมมิกสูตร^๕ และในมหาสุปนิชาดก^๖ เป็นต้น

ในมหาปริณิพพานสูตร พระองค์ทรงเปล่งอุทานเป็นปริศนาธรรมว่า “คนพวกหนึ่งกำลังสร้างสะพานข้ามสระใหญ่ โดยมีให้แปดเปื้อนด้วยโคลนตม ขณะที่คนอีกพวกหนึ่งกำลังผูกท่อนอยู่จนผู้ฉลาดได้ข้ามพ้นไปแล้ว”^๗ ในพระอุทานนี้พระองค์ทรงยกสะพานมาเป็นปริศนาธรรมเปรียบเทียบกับอริยมรรคซึ่งเป็นหลักธรรมสำหรับปฏิบัติให้เกิดมรรคผล นิพพาน ซึ่งเปรียบได้กับสะพานสำหรับนำคนไปสู่ฝั่งที่ตนปรารถนา ทรงเปรียบสระกับตัณหาอันกว้างทั้งลึกและเปรียบท่อนกับเลสน้อยใหญ่ด้วยโคลนตมที่ทำให้คนปุถุชนติดและแปดเปื้อน ยากแก่การถอนคนที่ตกลงไปให้ออกมาได้ และทรงชี้ให้เห็นว่า คนฉลาดมีปัญญา อันได้แก่พระอริยบุคคลซึ่งไม่ติดอยู่ในสิ่งเหล่านี้ ข้ามพ้นไปได้แล้วปริศนาธรรมในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้ามีทั้งการเปล่งคำอุทาน การตอบปัญหาของเทวดาและมนุษย์ ในบางครั้งก็ทรงแสดงอิทธิฤทธิ์เป็นภาพหญิงสาว และหญิงชราในคราวเดียวกันแก่พระนางเขมานันทา จนเกิดชำระธรรมจักขุ นับว่าเป็นภาพปริศนาธรรมแรกในพุทธกาล พระพุทธองค์ทรงเป็นธรรมราชา ที่มีพุทธวิธีในการสอนธรรม เพื่อให้สาวกบรรลุธรรมและรู้แจ้งในพระสัทธรรมจนบรรลุอรหัตตผล

๒.๓ ความหมายของพุทธทำนาย

คำว่า “พุทธทำนาย” หมายถึง คำพยากรณ์ของพระพุทธเจ้าที่ทรงตรัสไว้ล่วงหน้าในเหตุการณ์ที่ยังไม่ได้เกิดขึ้นในขณะนั้น แต่จะเกิดขึ้นในอนาคตข้างหน้า ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ ๒๕๐๐ กว่าปีที่ผ่านมา ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนากล่าวถึงพุทธทำนายหรือพุทธพยากรณ์

^๕ เพ็ญแข บัวพา, “การศึกษาเปรียบเทียบ หลักพุทธธรรมในโกยานิกายเซ็น และภาพปริศนาธรรมในศาลาโพธิสาร ๓๒ วัดโพธิ์ บ้านโนนทัน อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๕๑-๕๒.

^๖ บ.ช. (ไทย) ๒๓/๖๓/๓๒.

^๗ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๕๔/๕๘.

ไว้หลายแห่ง เป็นการทำนายถึงอนาคตที่จะเกิดขึ้นในภายภาคหน้า พุทธทำนายของพระองค์ ส่วนหนึ่งปรากฏในเรื่องชาดกและบาง ส่วนเป็นอรรถกถา ความเชื่อเรื่องพุทธทำนายปรากฏ ในตำนานสร้างเมือง ตำนานพระพุทธบาท อนาคตโลก อนาคตพระพุทธศาสนา อนาคตพระสาวก และพระศาสดาในอนาคต พุทธทำนายที่กล่าวกันมากก็คืออายุพระพุทธศาสนาและพระศรีอาริย์^๘ ซึ่งเป็นพระพุทธเจ้าองค์ต่อไป ที่จะมาตรัสรู้ในอนาคตข้างหน้า ซึ่งในปัจจุบันนี้ยังไม่ได้อุบัติขึ้น และยังมีพุทธทำนายพระสุบินนิมิต ๑๖ ข้อ ของพระเจ้าปเสนทิโกศล ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก มหาสุบินชาดก^๙ ในพุทธทำนายจึงเป็นเรื่องของอนาคตข้างหน้า แต่ถ้าพิจารณาให้ดีจะเห็น เหตุการณ์ในพุทธทำนายนี้เกิดขึ้นแล้วทุกข้อ แต่ยังพอจะแก้ไขได้ ไม่ควรจะกังวลจนเกินไป และให้ตั้งอยู่ในหลักธรรมคำสอน คือ มั่นทำบุญให้ทาน รักษาศีล ๕ และเจริญภาวนา ภัยพิบัติต่าง ๆ ก็จะไม่เกิดขึ้น อาจกล่าวได้ว่า พุทธทำนายนั้น เป็นสิ่งเตือนสติให้มนุษย์ไม่ประมาทในการดำเนิน ชีวิต ไม่สร้างปัญหาความเดือดร้อนให้ตนและผู้อื่น

๒.๔ ความหมายของปริศนาธรรม

คำว่า “ปริศนาธรรม” แยกออกเป็น ๒ คำ คือ คำว่า “ปริศนา” หมายถึง ถ้อยคำที่ผูกขึ้น เป็นคำถามที่มีเงื่อนไข เพื่อให้ไขให้หายปัญหา ส่วนคำว่า “ธรรม” นั้น หมายถึง คำสั่งสอน ในพระพุทธศาสนาธรรมคือคุณความดี ธรรมคือหลักประพฤติปฏิบัติของศาสนา ธรรมคือกฎเกณฑ์ หรือกฎหมาย ธรรมคือความยุติธรรม และธรรมคือความจริง ดังนั้น คำว่า “ปริศนาธรรม” จึงหมายถึง ปริศนาในทางธรรม^{๑๐} ซึ่งเป็นปริศนาที่ผูกขึ้นเป็นคำถามเพื่อให้แก้ไขหายปัญหานั้น ในปริศนาธรรมเป็นความรู้และความจริง ที่นักปราชญ์ได้ผสมผสานปริศนาธรรมไว้ ในพิธีกรรม ต่าง ๆ อย่างกลมกลืน การศึกษาปริศนาธรรมเป็นการศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อีกรูปแบบหนึ่ง เป็นการเรียนรู้ถึงวิธีการสอนหรือการเผยแผ่หลักธรรมในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งเป็นกุศโลบายของนักปราชญ์สมัยก่อน ที่ต้องการจะให้ผู้ศึกษาในหลักธรรมต่าง ๆ ไม่ให้จำเจ เบื่อหน่ายกับการศึกษาเล่าเรียนในรูปแบบเดิม ๆ

^๘ สมฤทธิ บัวระมวล, พุทธทำนาย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คุ้มคำ, ๒๕๔๓), หน้า ๕.

^๙ พ.ชา. (ไทย) ๒๓/๓๓/๓๒.

^{๑๐} สุขพัฒน์ อนนทจารย์, ปริศนาปรัชญาธรรม, หน้า ๑-๒.

ในปริศนาธรรมจะมีหลายรูปแบบแล้วแต่ผู้เรียนอยากจะเรียนในรูปแบบไหน เช่น ปริศนาธรรมเชิงธรรมในปริศนา เป็นปริศนาธรรมที่เป็นคำถามที่ลึกเข้าใจได้ยาก ปริศนาธรรมเชิงปัญหา เป็นปริศนาธรรมที่เป็นคำถามที่ไม่ลึกเข้าใจได้ง่าย ปริศนาธรรมเชิงอธิบาย เป็นปริศนาธรรมที่เป็นคำถามที่ไม่ลึกบางบทที่ปริศนาก็เข้าใจ ปริศนาธรรมเปรียบเทียบ เป็นปริศนาธรรมที่เป็นคำถามที่ลึก แต่เปรียบเทียบหรืออุปมาอุปไมย แล้วก็เข้าใจ ปริศนาธรรมในประเพณี เป็นปริศนาธรรมที่เป็นคำถามที่ไม่ลึกเข้าใจง่าย เพราะเป็นสิ่งที่เห็นอยู่เป็นประจำ จึงเข้าใจได้ง่าย ปริศนาธรรมจากพระพุทธรูปสอนได้ เป็นปริศนาธรรมจากลักษณะของอาการ ๓๒ และปริศนาธรรมในพระสุบินนิมิต เป็นปริศนาธรรมจากความฝันที่พระพุทธเจ้าทรงทำนายไว้

๒.๔.๑ ปริศนาธรรมเชิงธรรมในปริศนา

ความหมายของปริศนาธรรม เชิงธรรม ปริศนา หมายถึง พุทธธรรมที่มีเงื่อนไขเป็นแบบ ลักษณะการถาม ซึ่งเป็นคำถามที่ลึกมีพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอยู่ในปริศนาธรรมนั้น ๆ เป็นธรรมะโดยตรงและมีเชิงเปรียบเทียบกับสิ่งภายนอกที่เป็นรูปธรรมสามารถมองเห็นได้ด้วยตา ต้องเอาใจเข้าสัมผัสจึงจะรู้ความหมายธรรมนั้นได้^{๑๑} เช่น ไปไม่กลับ กลับไม่คืน ฟั่นไม่มี หนีไม่พ้น

ปริศนาธรรมที่ว่า ไปไม่กลับ หมายถึง พระอริยบุคคลที่สำเร็จเป็นพระอรหันต์ดับกิเลสได้แล้ว เพื่อเข้าถึงนิพพานแล้วก็จะไม่กลับมาเกิดใหม่อีกในภพต่อไป

ปริศนาธรรมที่ว่า กลับไม่คืน หมายถึง การมัวเมาหลงใหลในกามคุณ ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส และ โผฏฐัพพะ เพราะกามคุณยิ่งเสพมาก พอใจยินดีมาก ไม่มีวันจบสิ้น หลงติดในกามคุณ ไม่มีสติยับยั้ง เปรียบเหมือนคนหลับใหลไม่รู้ตื่น

ปริศนาธรรมที่ว่า ฟั่นไม่มี หมายถึง การกำจัดกิเลส ตัณหา อาสวะ ให้ดับสนิทไม่เกิดขึ้นมาใหม่อีก เหมือนไฟหมดเชื้อ เหมือนคนตายไม่กลับฟื้นอีก เมื่อดับกิเลสได้แล้ว กิเลสย่อมไม่เกิดขึ้นอีก

ปริศนาธรรมที่ว่า หนีไม่พ้น หมายถึง ความตายทุกคนจะต้องได้พบ ทุกคนจะหนีไม่รอด ทุกคนจะได้รับอย่างเสมอภาคกัน ในธรรมชาติของความตายทุกคนจึงหนีไม่พ้น ต้องประสบไม่วันใดก็วันหนึ่งไม่มีข้อยกเว้น และไม่สามารถปฏิเสธได้^{๑๒}

^{๑๑} สมัย บุษราคัม, “การศึกษาวิเคราะห์ปริศนาธรรมในวัมมิกสูตร”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๕.

^{๑๒} สุภพัฒน์ อนันทจารย์, ปริศนาปรัชญาธรรม, หน้า ๕๕-๖๑.

๒.๔.๒ ปริศนาธรรมเชิงปัญหา

ความหมายของปริศนาธรรมเชิงปัญหา หมายถึง ปริศนาธรรมที่มีรูปแบบการนำเสนอความคิดทางธรรมในเชิงปัญหาถามตอบแบบตรงไปตรงมา มีเงื่อนไขที่ไม่ลึก แต่มากด้วยความคิดเหมือนกับการทายถามปัญหาโดยทั่ว ๆ ไป เพื่อให้เกิดอรรถรสในการนำเสนอศาสนธรรมและการวิเคราะห์คำสอน ของพระพุทธเจ้าให้เข้ากับวิถีชีวิตประจำวัน และสภาวะแวดล้อมโดยผู้รับมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ปริยัติในรูปแบบปริศนาธรรมเชิงปัญหา^{๓๓} เช่น ที่ด่ากลับขาว ที่ยาวกลับสั้น ที่มันกลับคลอน ที่หย่อนกลับตึง ที่ซึ่งกลับเซอะ

ปริศนาธรรมที่ว่า ที่ด่ากลับขาว หมายถึง เส้นผม ตอนอยู่ในวัยหนุ่มสาวเส้นผมก็ดกดำสวยงาม แต่พอผ่านวัยผู้ใหญ่เข้าสู่วัยชรา เส้นผมก็เปลี่ยนแปลงเป็นสีขาว

ปริศนาธรรมที่ว่า ที่ยาวกลับสั้น หมายถึง สายตา ตอนอยู่ในวัยเด็ก วัยหนุ่มสาว มีนัยตาสดใสมองเห็นอะไรได้ดี แต่พอเข้าสู่วัยผู้ใหญ่จนถึงวัยชรา สายตาก็อ้อและพร่ามัว

ปริศนาธรรมที่ว่า ที่มันกลับคลอน หมายถึง ฟัน ตอนอยู่ในวัยเด็ก วัยหนุ่มสาว ขบเคี้ยวอาหารแข็งหรือเหนียวได้เป็นอย่างดี พอเข้าสู่วัยผู้ใหญ่จนถึงวัยชรา ฟันก็หลุดออกทีละซี่ ๆ จนไม่เหลือฟัน

ปริศนาธรรมที่ว่า ที่หย่อนกลับตึง หมายถึง หู ตอนอยู่ในวัยเด็ก วัยหนุ่มสาว ฟังเสียงอะไรอยู่ไกล ๆ ก็ได้ยิน พอเข้าสู่วัยผู้ใหญ่จนถึงวัยชรา เนื้อหนังหย่อนยาน แต่หูนั้นกลับตึงไม่ได้ยินเสียงอะไร

ปริศนาธรรมที่ว่า ที่ซึ่งกลับเซอะ หมายถึง ความจำ เมื่อตอนอยู่ในวัยเด็ก วัยหนุ่มสาว เรียนรู้อะไรก็จำได้ง่ายและแม่นยำ แต่พอเข้าสู่วัยผู้ใหญ่จนถึงวัยชรา ก็หลง ๆ ลืม ๆ ความจำนั้นก็เลอะเลือน ลืมหน้าลืมหลังความจำไม่ดี^{๓๔}

๒.๔.๓ ปริศนาธรรมเชิงอธิบาย

ความหมายของปริศนาธรรมเชิงอธิบายหมายถึง การอธิบายขยายปริศนาธรรมที่ได้ผูกเป็นเงื่อนไขเอาไว้ เป็นปริศนาธรรมที่ไม่ลึกมีเงื่อนไขไม่มาก บางข้อดูที่ปริศนาธรรมก็รู้และเข้าใจโดยไม่ต้องเฉลยและอธิบายรายละเอียดต่อ ดังในนิทานธรรมบทเรื่อง นกแขกเต้าเลี้ยงมารดาบิดา ครั้งนั้นพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญานกแขกเต้า วันหนึ่งได้ออกไปหาอาหารข้าวสาลีที่ไร่ของโกสิยพราหมณ์ เพื่อมาเลี้ยงมารดาบิดาและบริวาร แต่โซคร้ายไปติดบ่วงของพราหมณ์

^{๓๓} สมัย บุษราคัม, “การศึกษาวิเคราะห์ปริศนาธรรมในวัมมิกสูตร”, หน้า ๓๐.

^{๓๔} สุพัตน์ อนันต์จารย์, ปริศนาปรัชญาธรรม, หน้า ๑๒๘-๑๒๙.

ที่ทำกับดักเอาไว้ พรหมณ์ถามว่าเหตุใดเจ้าจึงทำเช่นนั้น เรามีเวรมีกรรมต่อกันมาตั้งแต่เมื่อไหร่ พญานกแขกเต้า ตอบพรหมณ์ว่า เรานำรวงข้าวไปสร้างหนี้ใหม่ ไปใช้หนี้เก่า และนำไปฝังดินไว้ ปริสนาธรรมนี้ คือ ไปสร้างหนี้ใหม่ หมายถึง การเอาไปเลี้ยงดูบุตรธิดาของตนซึ่งเปรียบเสมือนกับลูกหนี้ ไปใช้หนี้เก่า หมายถึง การเอาไปเลี้ยงดูมารดาบิดาของตนซึ่งเปรียบเสมือนกับเจ้าหนี้ และนำไปฝังดินไว้ หมายถึง การเอาไปเลี้ยงดูบริวารของตนที่มีอยู่ซึ่งเปรียบเสมือนกับการสะสมเสบียงไว้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ในวันข้างหน้า พรหมณ์ได้ฟังแล้วเกิดความพอใจในปัญญา จึงยกข้าวสาตินั้นให้พญานกแขกเต้าและปล่อยไป^{๙๕}

อีกประการหนึ่ง ในปริสนาธรรมเชิงอรรถาธิบาย ได้อธิบายปริสนาธรรม ๔ ข้อ คือ ใช้หนี้เก่า ให้กู้ยืม ทิ้งลงเหว และฝังเอาไว้

ปริสนาธรรมที่ว่า ใช้หนี้เก่า หมายถึง การทดแทนพระคุณของมารดาบิดาที่ท่านเลี้ยงเรามาตั้งแต่เด็กจนเติบโตใหญ่ ซึ่งบุตรธิดาเป็นหนี้บุญคุณท่านอยู่ จึงต้องใช้หนี้ เพื่อทดแทนพระคุณของท่าน จึงเปรียบเสมือนกับการใช้หนี้เก่า

ปริสนาธรรมที่ว่า ให้กู้ยืม หมายถึง การเลี้ยงดูบุตรธิดาให้มีสุข ให้การอบรมไม่ให้ประพฤดิชั่ว อบรมให้ตั้งอยู่ในความดี ให้การศึกษา หาผู้ครองที่ดีให้เมื่อถึงวัยอันควร และมอบทรัพย์มรดกให้ตามสมควรที่จะได้ จึงเปรียบเสมือนกับการให้เขากู้ยืม

ปริสนาธรรมที่ว่า ทิ้งลงเหว หมายถึง การใช้จ่ายในสิ่งต่าง ๆ กล่าวคือ การใช้จ่ายในปัจจุบัน ๔ ใช้จ่ายในอาหารเลี้ยงชีวิต ใช้จ่ายในที่อยู่อาศัย ใช้จ่ายในเครื่องนุ่งห่ม ใช้จ่ายในยารักษาโรค การใช้จ่ายนี้ไม่รู้จักพอ จึงเปรียบเสมือนกับการทิ้งสิ่งของต่าง ๆ ลงเหว ทิ้งเท่าไรไม่รู้จักเต็ม

ปริสนาธรรมที่ว่า ฝังเอาไว้ หมายถึง การใช้จ่ายทำบุญให้ท่านเพื่อสะสมเสบียงไว้เพื่อประโยชน์สุขในวันข้างหน้า บุญก็จะติดตามตัวเราไปดั่งเงา ทั้งในภพนี้และภพหน้า จึงเปรียบเสมือนกับการฝังทรัพย์ภายในเอาไว้^{๙๖}

๒.๔.๔ ปริสนาธรรมเชิงเปรียบเทียบ

ความหมายของปริสนาธรรมเชิงเปรียบเทียบ หมายถึง การนำเอาหลักคำสอนที่เป็นความจริง และนำไปเปรียบหรืออุปมาอุปไมยกับสิ่งของที่เป็นวัตถุธรรมชาติต่าง ๆ นำมาผูกเป็นคำที่มีเงื่อนไขให้ทายให้ไขปัญหาเพื่อให้เข้าใจง่ายในข้อธรรมนั้น ๆ หลักธรรมนี้มีความลึกซึ้งเข้าใจได้ยาก ถ้านำมาเปรียบเทียบกับสิ่งของที่วัตถุธรรมชาติต่าง ๆ ที่เป็นสิ่งใกล้ตัวสามารถมองเห็น

^{๙๕} สมัชช บุษราคัม, “การศึกษาวิเคราะห์ปริสนาธรรมในวัมมิกสูตร”, หน้า ๓๓.

^{๙๖} สุขพัฒน์ อนันต์จารย์, ปริสนาปรัชญาธรรม, หน้า ๒๗๓-๒๗๔.

ได้ด้วยตา ซึ่งในการนำเอาสิ่งต่าง ๆ มาเปรียบเทียบนั้นเป็นกุศโลบายของนักปราชญ์บัณฑิตต้องการ ที่จะสื่อธรรมะในอีกรูปแบบหนึ่งที่สามารถเข้าใจได้ง่าย และรู้ความหมายในปริศนาธรรมนั้น ๆ เป็นเทคนิคการสอนจากสิ่งที่ย่อยไปหาสิ่งที่ยาก หรือจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมไปหาสิ่งที่เป็นนามธรรม^{๓๓} เช่น การนำเครื่องสักการะมาไหว้ครู ซึ่งเรานิยมนำของ ๔ อย่าง มาประกอบพิธี คือ หญ้าแพรก ข้าวตอก ดอกมะเขือ และดอกเข็ม

ปริศนาธรรมที่ว่า หญ้าแพรก เปรียบเหมือนคุณสมบัติของศิษย์ที่มอบกายและใจเป็นลูกศิษย์ของครู โดยยินยอมพร้อมที่จะรับการกระทำของครูไม่ว่าจะในเรื่องใด ๆ จะคู่คำดีเตือนหรือเตือนดี ศิษย์ก็จะไม่ได้ตอบด้วยอาการไม่พอใจ จะอดทนต่อความลำบากในการศึกษาเล่าเรียน และอดทนต่อการอบรมสั่งสอนของครู ศิษย์ที่ดีจึงเปรียบเสมือนกับหญ้าแพรกที่เป็นพืชที่มีความอดทนต่อสภาวะต่าง ๆ และไม่มีอันตรายต่อครูเมื่อครูกล่าวตักเตือนศิษย์

ปริศนาธรรมที่ว่า ข้าวตอก คือ ข้าวที่คั่วและแตกออกเป็นสีขาว เปรียบเหมือนคุณสมบัติของศิษย์ที่ยินยอมให้ครูคั่วหรือเคี้ยวเขี้ยวให้เรียนเพื่อให้แตกฉานในวิทยาการต่าง ๆ ยอมให้อบรมตนเพื่อให้คุณธรรมอันดีงามมีคุณค่าสมบูรณ์ด้วยวิชาความรู้ ศิษย์ที่ดีจึงเปรียบเสมือนกับข้าวตอกที่ยอมให้ครูคั่วและเคี้ยวเขี้ยวให้มีความรู้แตกฉาน และยอมควบคุมพฤติกรรมความประพฤติให้อยู่ในกฎระเบียบจารีตประเพณีอันดีงามของสังคม

ปริศนาธรรมที่ว่า ดอกมะเขือ เปรียบเหมือนคุณสมบัติของศิษย์ที่จะก้มศีรษะนอบน้อมแก่ครู ไม่เชิดหน้าแสดงกิริยาเย่อหยิ่งจองหอง และไม่แข็งกระด้างต่อครู ศิษย์ที่ดีจึงเปรียบเสมือนกับดอกมะเขือที่มีสีสวยและนุ่มดอกลงสู่พื้นดิน ยอมก้มหน้ารับฟังการสั่งสอนวิทยาการต่าง ๆ ไม่ดูหมิ่นต่อครูบาอาจารย์

ปริศนาธรรมที่ว่า ดอกเข็ม เปรียบเหมือนคุณสมบัติของศิษย์ที่จะพยายามศึกษาเล่าเรียนให้ดีเสมอต้นเสมอปลาย ไม่หยุดการศึกษาเล่าเรียนกลางคันจะศึกษาเล่าเรียนให้สำเร็จ และจะตั้งใจศึกษาค้นคว้าให้ปัญญาแตกฉานแหลมคม มีความประพฤติดีงาม ศิษย์ที่ดีจึงเปรียบเสมือนกับดอกเข็มที่มีสีสวยงามดังที่มีความประพฤติดีงาม มีความเสมอต้นเสมอปลาย มีปัญญาแตกฉานฉลาดแหลมคม^{๓๔}

^{๓๓} สมัย บุษราคัม, “การศึกษาวิเคราะห์ปริศนาธรรมในวรมิกสูตร”, หน้า ๓๒.

^{๓๔} สุภาพพัฒน์ อนันต์จารย์, ปริศนาปรัชญาธรรม, หน้า ๒๘๕-๒๘๗.

๒.๔.๕ ปรีสนาธรรมในประเพณี

ความหมายของปรีสนาธรรมในประเพณี หมายถึง การนำเอาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า แทรกไว้ในประเพณีต่าง ๆ ในแต่ละท้องถิ่น เป็นโอกาสที่ดีที่พุทธศาสนิกชนมาร่วมกันเป็นจำนวนมาก นักปราชญ์สมัยก่อนต้องการจะสื่อธรรมะให้ผู้มาร่วมพิธีให้รับรู้ ซึ่งเป็นการเผยแผ่และอบรมสั่งสอนอีกวิธีหนึ่ง ในประเพณีมีทั้งงานมงคล เช่น ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน งานบวช งานประเพณีสงกรานต์ งานบุญทอดกฐิน และงานอวมงคลประเพณีบำเพ็ญกุศลศพ เป็นต้น นักปราชญ์ผู้ชาญฉลาด จึงได้นำศาสนาธรรมไปผสมผสานไว้ในพิธีต่าง ๆ อย่างกลมกลืน ซึ่งผูกเป็นเงื่อนไขไว้ให้แก่วิธีหรือให้ท้ายปรีสนาธรรมนั้น ๆ เพื่อให้ชนรุ่นหลังผู้เกิดใหม่ได้ศึกษาเรียนรู้และนำหลักธรรมไปปฏิบัติ^{๙๙} เช่น ในปรีสนาธรรมธง ๔ ผืน คือ ธงรูปตะขาบ ธงรูปแมลงป่อง ธงรูปจระเข้ และธงรูปนางมัจฉาถือดอกบัว

ปรีสนาธรรมที่ว่า ธงรูปตะขาบ หมายถึง ตะขาบเป็นสัตว์ที่มีพิษ เมื่อกัดใครก็จะมีอาการเจ็บปวดเป็นอันตรายต่อร่างกาย ภัยนี้เปรียบเสมือนกับอุบาทว์อุบาทว์ที่มีความประพฤติกุศลไม่ดี เป็นพุทธศาสนิกชนที่ประพฤติผิดกิริยา ซึ่งจะเป็นภัยต่อพระพุทธศาสนา เช่น เป็นคนไม่มีศรัทธา เป็นคนไม่มีศีล เป็นคนถือมงคลตื่นข่าว แสวงหาเขตบุญนอกพระพุทธศาสนา และบำเพ็ญบุญนอกพระพุทธศาสนา

ปรีสนาธรรมที่ว่า ธงรูปแมลงป่อง หมายถึง แมลงป่องเป็นสัตว์ที่มีพิษเหมือนกับตะขาบ เมื่อกัดใครก็จะมีอาการเจ็บปวดเป็นอันตรายต่อร่างกาย ภัยนี้เปรียบเสมือนกับพุทธบริษัท ๔ ไม่ศึกษาหลักพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาและไม่ได้นำเอาหลักธรรมที่ดีไปปฏิบัติให้เกิดผล ซึ่งจะเป็นภัยต่อพระพุทธศาสนา เช่น ไม่ฟังธรรมด้วยความเคารพตั้งใจ ไม่เรียนรู้พระธรรมด้วยความเคารพตั้งใจ ไม่ดำรงไว้ซึ่งพระธรรมด้วยความเคารพตั้งใจ ไม่พิจารณาเนื้อความในพระธรรมด้วยความเคารพตั้งใจ และเพื่อรู้เนื้อความของพระธรรมแล้ว ไม่ปฏิบัติตามด้วยความเคารพตั้งใจ

ปรีสนาธรรมที่ว่า ธงรูปจระเข้ หมายถึง จระเข้เป็นสัตว์ที่ดุร้ายมากอยู่ได้ทั้งในน้ำและบนบกเป็นอันตรายต่อชีวิต ภัยนี้เปรียบเสมือนกับกิเลสความโลภที่คอยเผาใจให้เป็นทุกข์ อยู่เสมอ อุปมาเหมือนกับผู้ที่ข้ามมหาสมุทร ที่มีจะเชื่อยุไม่มีความปลอดภัย กิเลสนั้นเปรียบเสมือน

^{๙๙} สมัย บุษราคัม, “การศึกษาวิเคราะห์ปรีสนาธรรมในวรมิกสูตร”, หน้า ๓๑.

กับห้วงน้ำที่สัตว์โลกจมอยู่ในโอฆะห้วงของกิเลส กาโมฆะ (โอฆะ คือ กาม) ภโวฆะ (โอฆะ คือ ภพ) ทิฏฐิฆะ (โอฆะ คือ ทิฏฐิ) อวิชฆะ (โอฆะ คือ อวิชชา)

ปริศนาธรรมที่ว่า ธงรูปนางมัจฉาถือดอกบัว หมายถึง นางมัจฉามีลักษณะครึ่งบนเป็นคน ครึ่งล่างเป็นปลา จะเป็นคนก็ไม่ใช่ จะเป็นปลาก็ไม่ใช่ ถ้าพิจารณาให้ดีจะเป็นแนวทางเพื่อให้สละความเป็นตัวตน คือ ความเป็นคน ความเป็นสัตว์ ออกจากใจก็จะไม่ยึดมั่นถือมั่น และจะถึงซึ่งความว่างพ้นจากกิเลสความเศร้าหมองจิต ถึงโลกุตตรธรรมความหลุดพ้น เป็นธรรมพ้นโลก ธรรมเหนือโลก ธรรมที่มิใช่วิสัยของโลก คือ มรรค ๔ ผล ๒ และนิพพาน ๑^{๒๐} เป็นต้น

๒.๔.๖ ปริศนาธรรมในพระพุทธรูปสอนได้

ความหมายของปริศนาธรรมในพระพุทธรูปสอนได้ หมายถึง พระพุทธรูปที่มีลักษณะพิเศษไม่เหมือนกับรูปร่างมนุษย์ทั่ว ๆ ไป เป็นพุทธศิลป์สร้างขึ้นจากภูมิปัญญาของนักปราชญ์โบราณได้สร้างสรรค์ขึ้น เป็นการสื่อหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าออกมาจากพุทธศิลป์ และซ่อนปริศนาธรรมไว้ให้ผู้สนใจได้ศึกษา ถ้านักคิดใคร่มีปัญญาช่างคิดช่างสังเกตอาจจะแก้หรือทายปริศนาธรรมที่ซ่อนอยู่ในพระพุทธรูปได้ หรือได้รู้จากนักปราชญ์ที่ท่านได้เฉลยเอาไว้ตามภูมิธรรมของแต่ละท่าน^{๒๑} เช่น จุดต่าง ๆ ของพระพุทธรูปที่ซ่อนปริศนาธรรมไว้ ๑๔ ประการ คือ

๑. ปริศนาธรรมที่ว่า ทำไมพระโมฬีของพระพุทธรูปจึงแหลมเหมือนเปลวเพลิง เพราะว่า พระพุทธเจ้ามีปัญญา ๓ คือ สุตตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการฟัง จิตตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการคิด และภาวนามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการฝึกอบรม ด้วยปัญญา ๓ นี้ พระองค์จึงมีความฉลาดหลักแหลมดั่งเปลวเพลิง

๒. ปริศนาธรรมที่ว่า ทำไมจึงมีดอกบัวรองรับพระบาทของพระพุทธรูป เพราะว่า พระพุทธเจ้ามีพระมหากรุณาธิคุณต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย หวังจะให้เวไนยสัตว์พ้นจากความทุกข์ แต่สัตว์เหล่านั้น มีสติปัญญาแตกต่างกัน เปรียบเสมือนบัว ๔ เหล่า คือ อุกมตภูติฉุญญ (ผู้มีปัญญาเฉียบแหลม) วิปจิตฉุญญ (ผู้มีปัญญापานกลาง) เนยยะ (ผู้มีปัญญาพอจะแนะนำได้) และปทปรมะ (ผู้ค่อยปัญญา)^{๒๒}

๓. ปริศนาธรรมที่ว่า ทำไมพระกรรณของพระพุทธรูปจึงยาวยาน เพราะว่าพระพุทธเจ้าทรงไม่ทรงเชื่ออะไรง่าย ๆ นอกจากจะพิสูจน์ให้เห็นจริงแล้วด้วยเหตุผล โดยพระองค์ได้ตรัสไว้

^{๒๐} สุขพัฒน์ อนนทจักรย์, ปริศนาปรัชญาธรรม, หน้า ๔๖๖-๔๖๘.

^{๒๑} สมัย บุษราคัม, “การศึกษาวิเคราะห์ปริศนาธรรมในวรมิกสูตร”, หน้า ๓๖-๓๗.

^{๒๒} สุขพัฒน์ อนนทจักรย์, ปริศนาปรัชญาธรรม, หน้า ๕๑๕-๕๑๗.

ในกาลามสูตร เป็นหลักความเชื่อ ๑๐ ประการ^{๒๓} คือ

- อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา
- อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบ ๆ กันมา
- อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ
- อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์
- อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ (การคิดเอาเอง)
- อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุমান
- อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรงตามแนวเหตุผล
- อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว
- อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้
- อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่าท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา

๔. ปริสนาธรรมที่ว่า ทำไมพระเนตรของพระพุทธรูปจึงทอดลงต่ำ เพราะว่า พระพุทธเจ้าต้องการสอนให้พุทธศาสนิกสาวรมอินทรีย์มีสติควบคุมตนเอง ระมัดระวังไม่ให้กิเลส มาครอบงำได้ การสาวรมอินทรีย์ ๖ คือ สาวรมะรังตาเมื่อเห็นรูป สาวรมะรังหูเมื่อได้ยินเสียง สาวรมะรังจมูกเมื่อได้กลิ่น สาวรมะรังลิ้นเมื่อได้ลิ้มรส สาวรมะรังกายเมื่อสัมผัส สาวรมะรังใจเมื่อรับรู้อารมณ์ที่กระทบกับใจ

๕. ปริสนาธรรมที่ว่า ทำไมฝ่าพระบาทของพระพุทธรูปจึงราบเรียบ เพราะว่า พระพุทธเจ้าเป็นผู้ที่มีบุญบารมีมาก ซึ่งได้สั่งสมบำเพ็ญบารมีมาจนเต็มเปี่ยมบริบูรณ์ และอีกนัย หนึ่งคัมภีร์พยากรณ์ศาสตร์ได้แสดงลักษณะรอยฝ่าเท้าว่า ผู้ลักษณะฝ่าเท้าว่าลึกจะเป็นคนมีราคะ จริตมาก ผู้มีลักษณะสันเท้าหนาและเดินหนักเป็นคนมีโทสะจริตมาก ผู้มีลักษณะปลายเท้าหนัก มีรอยลึก เป็นคนมีโมหะจริตมาก

๖. ปริสนาธรรมที่ว่า ทำไมมองคูหลิตทั้ง ๔ ของพระพุทธรูปจึงมีความยาวเสมอกัน เพราะว่า พระพุทธเจ้าทรงให้ความเสมอเท่าเทียมกันทุกชั้นวรรณะ ไม่ว่าวรรณะกษัตริย์ พราหมณ์ แพทย์ ศูทร พระองค์ตรัสว่าคนจะดีหรือชั่วไม่ได้ขึ้นอยู่กับชนชั้นวรรณะ แต่ขึ้นอยู่กับกรกระทำของตน

๗. ปริสนาธรรมที่ว่า ทำไมมองคูลิพระบาททั้ง ๕ ของพระพุทธรูปจึงยาวเสมอกัน เพราะว่า พระพุทธเจ้าต้องการจะสอนให้พุทธศาสนิกชน มีความสม่ำเสมอในการประพฤติธรรม

^{๒๓} อก.ติก. (ไทย) ๒๐/๖๖/๒๕๗.

เพื่อให้บรรลุธรรมขั้นสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือ นิพพาน และนี่ทั้ง ๕ คือ พละ ๕ อย่าง ศัทธา (ความเชื่อ) วิริยะ (ความเพียร) สติ (ความระลึกได้) สมาธิ (ความตั้งใจมั่น) และปัญญา (ความรู้)

๘. ปรีชาธรรมที่ว่า ทำไมพระเกศาของพระพุทธรูปจึงขดเวียนขวาดังกันหอย เพราะว่า พระพุทธเจ้าต้องการจะสอนให้พุทธศาสนิกชนให้รู้ว่า ปัญหาชีวิตมีมากมายเปรียบเหมือนเส้นผม ที่นับไม่ได้ เป็นปัญหา ๑๐๘ ที่ทุกคนมีเหมือน ๆ กัน คือ ทุกข์ในการเกิด แก่ เจ็บ ตาย พระเกศา ขดเวียนขวา คือ การแก้ปัญหานี้ในทางที่ถูกต้อง โดยหลักธรรมมรรคมีองค์ ๘ เป็นทางอันประเสริฐ^{๒๔}

-สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ)

-สัมมาสังกัปปะ (คำริชอบ)

-สัมมาวาจา (เจรจาชอบ)

-สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ)

-สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ)

-สัมมาวายามะ (พยายามชอบ)

-สัมมาสติ (ระลึกชอบ)

-สัมมาสมาธิ (ตั้งใจไว้มั่นชอบ)

เพื่อบุคคลประพฤติปฏิบัติในมรรคมีองค์ ๘ บริบูรณ์แล้ว ย่อมจะบรรลุโลกุตตรธรรม ที่เป็นเป้าหมายอันสูงสุดทางพระพุทธศาสนา^{๒๕}

๙. ปรีชาธรรมที่ว่า ทำไมพระนาสิกของพระพุทธรูปจึงโค้งไปรงสวงาม เพราะว่า พระพุทธเจ้ามีความซื่อสัตย์สุจริตธรรมไปรงใสตรงไปตรงมา พระองค์มีสุจริต ๓ อย่าง คือ มีกายสุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่กดโกงผู้อื่น ไม่ประพฤติดิฉิประเวณี มีวาจาสุจริต ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพ้อเจ้อ มีใจสุจริต ไม่โลภอยากได้ของคนอื่น ไม่พยาบาทปองร้ายผู้อื่น ไม่เห็นผิดจากคลองธรรม พระองค์มีความงามทั้งภายในและภายนอก

๑๐. ปรีชาธรรมที่ว่า ทำไมจิวรพระพุทธรูปจึงดัดแนบพระฉวีและไปรงใส เพราะว่า พระพุทธเจ้ามีจิตไปรงใสปราศจากความโลภ ความโกรธ และความหลง และมีจิวรแนบเนื้อ คือ พระองค์คิดหรือพูดต้องประกอบด้วยสัจจะ เพื่อให้ผู้อื่นเชื่อใจว่างใจได้ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๑๑. ปรีชาธรรมที่ว่า ทำไมพระพุทธรูปจึงมีพระวรกายตั้งตรงเสมอ เพราะว่า พระพุทธเจ้ามีความตั้งใจมั่นคง ไม่ย่อท้อหวั่นไหวต่ออุปสรรคปัญหาต่าง ๆ เมื่อจะกระทำสิ่งใด

^{๒๔} สุขพัฒน์ อนันทจารย์, ปรีชาปรัญชาธรรม, หน้า ๕๑๘-๕๒๒.

^{๒๕} ที.ที. (ไทย) ๘/๑๗๕/๑๕๖.

ก็จะประสบผลสำเร็จทุกประการ พระองค์ตั้งมั่นในอิทธิบาท ๔ คือ ฉันทะ (ความพอใจในสิ่งที่ทำ) วิริยะ (ความเพียรพยายามกิจ) จิตตะ (ความเอาใจใส่ในกิจที่ทำ) และวิมังสา (การพิจารณาหาเหตุผลในสิ่งที่ทำ) ด้วยคุณธรรม ๔ ประการนี้ พระองค์จึงสมพระประสงค์ทุกประการ

๑๒. ปริสนาธรรมที่ว่า ทำไมพุทธลักษณะของพระพุทธรูปจึงอ่อนหวานสวยงาม เพราะว่า พระพุทธเจ้ามีจริยวัตรอ่อนโยน อ่อนน้อมถ่อมตน อีกประการหนึ่งพระองค์ตรัสรู้ธรรมที่ละเอียดย่อน ลุ่มลึกมีความละเอียดอ่อนลึกซึ้ง และพระพุทธองค์มีธรรมที่ทำให้งาม ๒ ประการ คือ ขันติ (ความอดทน) โสรัจจะ (ความสงบเสงี่ยม) ด้วยอาศัยธรรมที่ละเอียดอ่อนลึกซึ้งจึงทำให้พระพุทธองค์งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง และงามในที่สุด

๑๓. ปริสนาธรรมที่ว่า ทำไมพระพักตร์ของพระพุทธรูปจึงเบิกบานเต็มอัมตลอค เพราะว่า พระพุทธเจ้ามีความสดใสบิกบาน ใบหน้าอัมเอบด้วยความสุขทุกเวลา เพราะพระองค์ปราศจากจริต ๖ คือ ไม่มีราคะจริต ไม่มีโทสะจริต ไม่มีโมหะจริต ไม่มีวิตักกะจริต ไม่มีสัททะจริต และไม่มีพุทธิจริต เพราะว่า พระองค์ปราศจากจริต ๖ จึงมีความเบิกบานตลอดเวลา อีกนัยหนึ่ง พระพุทธรูปประจำวันมีอยู่หลายปาง แต่ละปางก็มีความสวยแตกต่างกันไปและมีปริสนาธรรมแฝงอยู่ในแต่ละองค์^{๒๖}

๑๔. ปริสนาธรรมที่ว่า ทำไมพระสอของพระพุทธรูปจึงมี ๓ ชั้น เพราะว่า พระพุทธเจ้าไม่ทำบาปทั้ง ๓ ทาง คือ ทางกายกรรม ๓ จดเว้นการฆ่าสัตว์ จดเว้นการลักทรัพย์ จดเว้นการประพฤติดีกาม ทางวจีกรรม จดเว้นการพูดเท็จ จดเว้นการพูดส่อเสียด จดเว้นการพูดคำหยาบ จดเว้นการพูดเพ้อเจ้อ และมโนกรรม ความไม่เพ่งอยากได้ของเขา ความไม่คิดร้าย ความเห็นชอบ^{๒๗}

พระพุทธเจ้าทรงเว้นประพฤตินอกุศลกรรมบถ ๑๐ ที่เป็นฝ่ายทุจริต แต่ประพฤตินอกุศลกรรมบถ ๑๐ ที่เป็นฝ่ายสุจริตธรรมเป็นบ่อเกิดแห่งกรรมทั้งหลาย โดยจิตเป็นผู้บัญชาการ วาจาเป็นผู้สั่ง และกายเป็นผู้กระทำ ถ้ามีกาย วาจา และจิต เป็นอกุศลกรรมก็จะประพฤตินสิ่งชั่ว ถ้ามีกาย วาจา และจิต เป็นกุศลกรรมก็จะประพฤตินสิ่งที่ดีงาม พระองค์จึงสอนให้สำรวมกาย วาจา และใจ เพราะทั้ง ๓ ทางนี้ เป็นบ่อเกิดแห่งอกุศลกรรม

๒.๔.๗ ปริสนาธรรมในพระสุบินนิมิต

ความหมายของปริสนาธรรมในพระสุบินนิมิต หมายถึง ปริสนาที่พระพุทธเจ้าทรงพระสุบินนิมิตเอง และพระราชหรือพระมหาลีตรงสุบินนิมิต ในพุทธประวัติของพระพุทธเจ้า

^{๒๖} สุพัตถน์ อนนทจารย์, ปริสนาปรัชญาธรรม, หน้า ๕๒๓-๕๒๔.

^{๒๗} อภ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๗๘/๓๓๐-๓๓๑.

ในองค์ปัจจุบันนี้ มีเหตุการณ์เกี่ยวกับการทำนายอยู่หลายครั้งด้วยกัน โดยอาศัยการทำนายจากตำราโหราศาสตร์ของพราหมณาจารย์ และจากพุทธทำนายของพระพุทธเจ้า ซึ่งทำนายโดยอาศัยการหยั่งรู้ด้วยพระญาณของพระองค์เอง เช่น พราหมณ์โหราจารย์ทำนายพระสุบินนิมิตของพระนางสิริมหามายา^{๒๘} (พุทธมารดา) และพระพุทธองค์ทรงทำนายปรีศนาธรรมในพระสุบินนิมิต คือ การนำเอาความฝันของบุคคลที่พระพุทธเจ้าได้ทำนายเอาไว้ ซึ่งในความฝันนั้นมีเงื่อนไขชวนให้คิด เป็นปมปริศนาที่เป็นลางบอกเหตุร้ายหรือเหตุดี ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต พระองค์ทรงทำนายไว้ก่อนพุทธศักราช ซึ่งคำทำนายนั้นได้เกิดขึ้นจริงแล้วในปัจจุบันนี้ เรื่องพุทธทำนายมีอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา คือ มหาสุบินชาดก^{๒๙}

ในครั้งที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญบารมีเป็นพระโพธิสัตว์ เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษี เพื่อครั้งต่อมาก็ได้ทำนายพระสุบินนิมิต ๑๖ ข้อ ของพระเจ้าพรหมทัต^{๓๐} และตอนเสวยพระชาติเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ ได้ทรงออกผนวชแล้วตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ก็ทรงทำนายพระสุบินนิมิต ๑๖ ข้อ ของพระเจ้าปเสนทิโกศลเช่นเดียวกัน ซึ่งในครั้งนั้นพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่พระเชตวันมหาวิหาร เมืองสาวัตถี แห่งแคว้นโกศล ซึ่งในครั้งนั้นพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงบรรทมหลับเกิดพระสุบินนิมิตประหลาด ๑๖ ข้อ ดังนี้

ปรีศนาธรรมพระสุบินที่ ๑ พญาโคอุสกะ หมายถึง โคดำทำท่าจะชนกัน

ปรีศนาธรรมพระสุบินที่ ๒ หมูไม้ หมายถึง ดินไม้แรกไถแต่มีผล

ปรีศนาธรรมพระสุบินที่ ๓ แม่โค หมายถึง แม่โคกินน้ำนมลูก

ปรีศนาธรรมพระสุบินที่ ๔ โคผู้ หมายถึง โคอ่อนเทียมแอกไถ

ปรีศนาธรรมพระสุบินที่ ๕ ม้า หมายถึง ม้าตัวเดียวมีสองปาก

ปรีศนาธรรมพระสุบินที่ ๖ ถาดทองคำ หมายถึง สุนัขเหี่ยวใส่ถาดทองคำ

ปรีศนาธรรมพระสุบินที่ ๗ สุนัขจิ้งจอก หมายถึง พันเชือกหนังให้หมาแทะ

ปรีศนาธรรมพระสุบินที่ ๘ หม้อน้ำ หมายถึง ตุ่มใหญ่ น้ำล้น ตุ่มเล็ก น้ำแห้ง ขอด

ปรีศนาธรรมพระสุบินที่ ๙ สระโบกขรณี หมายถึง ขอบสระน้ำใสตรงกลางสระน้ำขุ่น

ปรีศนาธรรมพระสุบินที่ ๑๐ ข้าวไม่สุก หมายถึง หุงข้าวสุก ๆ ดิบ ๆ และแฉะ ๆ ปนกัน

^{๒๘} ไพนต์ กาสี, มหาสารคามผู้ชี้ชะตาโลก, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เลียงซิง, ม.ป.ป.), หน้า ๒๗.

^{๒๙} สมัย บุญราชม, “การศึกษาวิเคราะห์ปรีศนาธรรมในวัฏมิกสูตร”, หน้า ๓๔.

^{๓๐} ขุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๗๗/๓๒., สรุปรจาก ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๖/๗๗/๒๑๖-๒๑๕.

ปริสนาธรรมพระสุบินที่ ๑๑ แก่นจันทน์ หมายถึง แก่นจันทน์แลกนมนูค

ปริสนาธรรมพระสุบินที่ ๑๒ น้ำเต้าจมน้ำ หมายถึง น้ำเต้าแห้งจมน้ำ

ปริสนาธรรมพระสุบินที่ ๑๓ หินลอยน้ำ หมายถึง แผ่นหินใหญ่ลอยน้ำ

ปริสนาธรรมพระสุบินที่ ๑๔ กบกลืนกินงูเห่า หมายถึง กบกินงูใหญ่

ปริสนาธรรมพระสุบินที่ ๑๕ หงส์ทองแวดล้อมกา หมายถึง พญาหงส์เป็นบริวารกา

ปริสนาธรรมพระสุบินที่ ๑๖ เสือเหลืองกลัวแพะ หมายถึง แพะไล่กินเสือ^{๓๓}

ในครั้งที่พระพุทธเจ้ายังไม่ตรัสรู้ ยังทรงบำเพ็ญบารมีเป็นพระโพธิสัตว์ อยู่ที่ใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ในกรุงราชคฤห์ แห่งแคว้นมคธ ทรงพระสุบินนิมิตมหามงคล ๕ ประการ ในพระสุบินนี้ เป็นปริสนาธรรมบอกเหตุที่เป็นมงคลในอนาคตข้างหน้าที่จะเกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา ซึ่งแตกต่างกันกับพระสุบินนิมิต ๑๖ ข้อ ของพระเจ้าปเสนทิโกศลที่บอกเหตุร้ายจะเกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา และพุทธบริษัท ๔ ของพระพุทธเจ้า ในพระสุบินนิมิตมหามงคล ๕ ประการ จะบอกถึงเหตุการณ์ดีเป็นมงคล คือ

๑. ทรงสุบินนิมิตว่าแผ่นดินนี้เป็นที่นอนใหญ่ มีขุนเขาหิมวันต์เป็นแขน (หมอน) พระหัตถ์ซ้ายหย่อนลงในมหาสมุทรด้านทิศตะวันออก พระหัตถ์ขวาหย่อนลงในมหาสมุทรด้านทิศตะวันตก พระบาททั้งสองหย่อนลงในมหาสมุทรด้านทิศใต้ หมายถึง เป็นสุบินนิมิตให้ทราบว่าพระตถาคตจะได้ตรัสรู้ธรรมยอดเยี่ยมเป็นพระพุทธเจ้า

๒. ทรงสุบินนิมิตว่าหญ้าแพรกไผ่งอกขึ้นจากพระนาภี (สะดือ) ของพระองค์ ตั้งตรงขึ้นไปจรดท้องฟ้า หมายถึง เป็นสุบินนิมิตให้ทราบว่า พระตถาคตจะได้ตรัสรู้ธรรมมรรคมีองค์ ๘ ที่ประกาศดีแล้วในหมู่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

๓. ทรงสุบินนิมิตว่าหมู่หนอนสีขาวมีหัวดำ ไต่ไต่ขึ้นมาจากพระบาทปกปิดตั้งแต่ปลายเล็บจนถึงบริเวณพระขานู หมายถึง เป็นสุบินนิมิตให้ทราบว่า จะมีฤกษ์สหัสผู้ห่มผ้าขาวจำนวนมากจะได้พระตถาคตเป็นสรณะตลอดชีวิต

๔. ทรงสุบินนิมิตว่า มินก ๔ จำพวก มีสีต่าง ๆ บินมาจากทิศทั้ง ๔ ตกลงแทบพระบาทของพระตถาคตแล้วกับกลายเป็นสีขาวยุติตัว หมายถึง บุคคลในวรรณะทั้ง ๔ คือกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร จะออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ในพระธรรมวินัย ที่พระตถาคตประกาศต่อคนในวรรณะต่าง ๆ

^{๓๓} สมัย บุษราคัม, “การศึกษาวิเคราะห์ปริสนาธรรมในวัมมิกสูตร”, หน้า ๓๔-๓๕.

๕. ทรงสุบินนิมิตว่า ได้เสด็จขึ้นไปบนภูเขาสูงใหญ่ แต่ไม่แปดเปื้อนด้วยลูก หมายถึง เป็นสุบินนิมิตให้ทราบว่า ตถาคตได้จัวร์ บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานเภสัชบริวารแล้ว ไม่ลุ่มหลง ไม่หมกมุ่น ไม่พัวพันในสิ่งต่าง ๆ มีปกติเห็นโทษนั้น มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก แห่งการบริโภคนิพจัย ๔ นี้^{๓๒}

พระสุบินนิมิตมหามงคล ๕ ประการ ที่กล่าวมานี้ เป็นนิมิตหมายบอกเหตุการณ์ ที่จะเกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา กล่าวคือ บอกให้รู้ว่าหลังจากที่พระสมณะโคดมได้ตรัสรู้ธรรม อันประเสริฐ ได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว พระองค์จะทรงเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่สรรพ สัตว์ทั้งหลายทั่วโลก เพื่อให้พ้นทุกข์ทั้งปวง มีความสงบสุขในการดำเนินชีวิต ตามสมควรแก่ธรรม ที่บุคคลปฏิบัติได้ และเป็นไปเพื่อความหลุดพ้นจากวัฏฏสงสาร เพื่อเข้าสู่บรมสุขแห่งพระนิพพาน

๒.๕ สรุป

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ปริสนาธรรมที่ได้กล่าวมาทั้ง ๗ ประการนี้ คือ (๑) ปริสนาธรรมเชิง ธรรมในปริสนา เป็นปริสนาธรรมที่มีเงื่อนไขเป็นแบบลักษณะการถาม (๒) ปริสนาธรรมเชิงปัญหา เป็นปริสนาธรรมที่มีรูปแบบการนำเสนอความคิดทางธรรมในเชิงปัญหาถามตอบแบบ ตรงไปตรงมา (๓) ปริสนาธรรมเชิงอธิบายเป็นปริสนาธรรมที่อธิบายขยายปริสนาธรรม ที่ได้ผูกเป็นเงื่อนไขเอาไว้ (๔) ปริสนาธรรมเชิงเปรียบเทียบ เป็นปริสนาธรรมที่นำเอาหลักคำสอน ที่เป็นความจริง และนำไปเปรียบหรืออุปมาอุปไมยกับสิ่งของที่เป็นวัตรธรรมชาติต่าง ๆ (๕) ปริสนาธรรมในประเพณี เป็นปริสนาธรรมที่นำเอาหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าแทรกไว้ใน ประเพณีต่าง ๆ (๖) ปริสนาธรรมในพระพุทธรูปสอนได้ เป็นปริสนาธรรมในพระพุทธรูป ที่มีลักษณะพิเศษไม่เหมือนกับรูปร่างของมนุษย์ทั่ว ๆ ไป (๗) ปริสนาธรรมในพระสุบินนิมิต เป็นปริสนาธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงพระสุบินนิมิตเอง และพระราชหรือพระมหาลีทรงสุบินนิมิต

ปริสนาธรรมที่ได้กล่าวมานี้ นักปราชญ์ผู้ชาญฉลาด ได้ถ่ายทอดหลักธรรมคำสอน ของพระพุทธเจ้าในหลาย ๆ รูปแบบ เพื่อให้ผู้ศึกษาคิดไตร่ตรอง โดยใช้ปัญญาแก้หรือไขปัญหา ในปริสนาธรรมที่ผูกขึ้นเป็นเงื่อนไข ตามภูมิปัญญาของแต่ละท่าน อีกประการหนึ่ง เพื่อไม่ให้ ผู้ศึกษาหลักธรรมนั้นเบื่อหน่ายจำเจในการศึกษาค้นคว้าหลักธรรมคำสอน ในรูปแบบของปริสนา

^{๓๒} พระครูภาวนาโพธิคุณ, มรดกไทย มรดกธรรม, (ขอนแก่น: หจก. โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา ๒๕๕๓.), หน้า ๕๐-๕๒.

ธรรม ต่าง ๆ เป็นการศึกษาหลักธรรมในรูปแบบใหม่ที่นักปราชญ์ในยุคก่อน ๆ และยุคปัจจุบัน ได้ถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนผ่านแนวคิดที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งเราสามารถรับรู้ได้ด้วยกายและใจของเรา ปรีชาธรรมทั้ง ๗ ประการ ที่ได้กล่าวมานี้ เป็นกุศโลบายอันแยบคายของนักปราชญ์ ที่ผูกหลักธรรมขึ้นเป็นปรีชา เพื่อให้ผู้ศึกษาได้ไขปรีชานั้นและเป็นวิธีการที่ไม่จำเจไม่ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายในการเรียนธรรมะ เพราะในปัจจุบันผู้ศึกษาธรรมะเห็นว่าการศึกษาธรรมะเป็นเรื่องโบราณไม่ทันสมัย การที่นักปราชญ์ได้ใช้วิธีการสอนธรรมะในรูปแบบเป็นปรีชาจึงเป็นสิ่งที่เร้าให้ผู้ศึกษามีความสนใจมากขึ้น เพราะมนุษย์ทุกคนมีความอยากรู้อยากรู้ในสิ่งที่ตนยังไม่รู้ เพื่อจะไขปัญหาในปรีชาธรรมนั้นไม่ให้มีข้อสงสัยอีกต่อไป